

Björn Eriksson och Karl Erik Eriksson:

Sverige 2020 — en framtid för människor

Det finns ett stort behov av samlade grepp för att förstå den verklighet som möter oss. En övergripande bild av samhället och en orientering om de samhällsproblem vi brottas med idag är därför välkommen. Nödvändigheten att utgå från en något så när rätt beskriven bild känner vi till. I detta avseende finns det både förtjänster och brister i boken *Sverige 2020 — en framtid för människor* (Centrum för tvärvetenskapliga studier av människans villkor, Göteborgs uni-

versitet, Förlaget Tvärtryck, 1980, 171 s 35 kr).

Men det krävs mer än den orientering som presenteras i boken för att kunna styra från det samhälle vi idag lever i mot något som människorna hellre onskar sig för framtiden. Det krävs analys med relevanta metoder, samt att de faktorer man har pekat ut som orsaker till den samhällssituation vi har idag, också kan förklara den samhällsprocess som har lett oss till det nuvarande laget. Dessut-

om behövs förutsägelser, med hansyn tagen till de förändringar som har skett i samhället, och till de instrument man vill använda för att styra mot ett nytt önskat läge. Dessa instrument måste utformas och anpassas till den aktuella situationen. Att detta inte är någon lätt uppgift är bokens författare väl medvetna om.

Författarna ventilerar en rad idéer och beräkningar från skilda håll. Som utgångspunkt definieras ett antal energiformer, såsom värme, kärnenergi, strålning, kemisk energi osv. Därefter sätts svenskarna och deras energiförsörjningssystem in i ett historiskt och globalt perspektiv. Denna diskussion leder fram till konstaterandet, att "ett försörjningssystem skall fungera för människorna" och därmed "uppfylla vissa villkor". Att ange dessa, menar författarna "är en uppgift som går utöver vetenskapen". Att ignorera dem menar man å andra sidan vara "fel - och därmed ovetenskapligt".

Författarna ställer sedan upp följande, allmänt formulerade krav på resursförsörjningssystemet: det skall

- tillgodose mänskliga behov
- respektera mänskliga fri- och rättigheter
- ge möjlighet för demokratin att utvecklas.

Den fråga som författarna försöker besvara vetenskapligt är, om kärnenergin kan anses fungera för eller emot människorna. Man konstaterar, att kärnkraften som vi idag förlitar oss på som det huvudsakliga alternativet till importerad olja inte uppfyller de uppställda kraven ur en synvinkel, nämligen att dess teknologi inte är anpassad till människorna. Därför avförs detta alternativ och man förespråkar ett annat utan att varken ha vägt nackdelarna mot de fördelar som finns med kärnenergin, eller ha behandlat de övriga alternativen på motsvarande sätt.

Vad läsaren saknar, är en systematisk utvärdering av för- och nackdelar med olika alternativ med utgångspunkt från den energiförsörjning som politikerna säger sig vilja uppnå. De villkor som förfat-

tarna ställer upp måste givetvis också ställas i relation till den måluppfyllelse som varje alternativ energiförsörjning kan erbjuda människorna i Sverige år 2020. Först då blir det möjligt att välja framtidsmodell, vilket naturligtvis också är politikernas uppgift.

Efter sina slutsatser om kärnenergin uppehåller författarna sig vid att beskriva och motivera förutsättningarna för ett svenskt, solbaserat resursystem år 2020. Detta system genomför man också kalkyler för. I dessa kalkyler påvisas, att "Sveriges naturresurser räcker till för landets befolkning". Det som blir över, när vi i Sverige har konsumerat vad vi behöver, menar författarna kan användas till katastrofbistånd eller export.

Man tänker sig att Sverige år 2020 består av ett antal lokalsamhällen med regionalt, nationellt och internationellt understödjande enheter för den produktion som av ett eller annat skäl inte bör eller kan äga rum i enskilda lokalsamhällen. Målet är självförsörjning där eventuell överproduktion avsätts på en "världsmarknad" till behövande, svältande folk. Vad som skall produceras bestämmas enbart av mänskliga behov. Som exempel på sådana varor nämner författarna "föda, kläder, hus". Men även "presenter", "foto- och optisk utrustning, ur, guld- och silvervaror, sport- och fritidsartiklar" kan förekomma.

Det man i framställningen genomgående frågar sig är *hur* och *med vilka metoder* den skisserade modellen av Sverige år 2020 skall uppnås. Man vill avskaffa det nuvarande pris- och lönesystemet, men svarar tex inte på hur de mänskliga behoven skall fastställas eller med vilka mekanismer resursfördelningen i lokalsamhället skall styras.

En företagare börjar idag knappast någon produktion utan att först ha gjort en noggrann marknadsanalys av behovet. Skulle han inte ha gjort detta, får han ändå omgående behovet klart för sig. Mellan producenter och konsumenter fungerar idag priserna som informationsbärare, låt vara inte helt perfekt. Priserna avspeglar dels kostnader som är förknippade med produktionen, dels konsu-

menternas värdering av varan. Om konsumenterna inte vill ha den, eller om priset är för högt i förhållande till deras värdering av varan, minskar eller avstannar helt enkelt försäljningen. Producenten måste foljaktligen sluta tillverka varan, om han inte skall gå med förlust.

Genom att använda prisbildning och pris som styrmedel och informationsbärare i ekonomin, blir det möjligt för de enskilda medborgarna att fatta beslut och därigenom påverka sin egen situation. Detta decentraliserade beslutsfattande "på grasrotsnivå" används inom de mest skilda ekonomiska system, just därför att det har visat sig effektivt både för konsumenter och producenter. Det är väl känt att ekonomier med stora inslag av central planering har betydande problem med köpbildning, effektivitetsförluster m m därför att konsumenternas behov och producenternas kostnader inte avspeglas på ett naturligt sätt i pris-systemet.

En likartad invändning kan göras mot den protektionism som förespråkas i boken, i form av ett förslag om självförsörjande lokalsamhällen, vilken förhindrar de effektivitetsvinster som specialisering och handel medför för ett lands utveckling. Med anledning av detta frågar man sig också, hur en "världsmarknad" för vårt överskott skall organiseras, för att fungera som författarna har tankt sig. Även om man hittar en form för detta, kan ju de svältande folken komma att utsättas för en ännu mer tålmodsprövande ryckighet i sin livsmedelsförsörjning än idag, om överskotten uteblir eller begränsas till vissa varuslag som inte nödvändigtvis motsvarar *deras* mänskliga behov.

Författarna är också kritiska mot, att BNP-tillväxt skulle vara ett av målen för den ekonomiska politiken, och att konsumtionen därför blir ett av medlen. Man menar att det borde vara tvärtom. I den mån det krävs produktion för att mänskliga konsumtionsbehov skall kunna tillgodose, är detta naturligtvis redan fallet. Det kan mycket väl vara så att BNP-tillväxt inte alls är bra. BNP är ett mått, och innehållet i detta kan man alltid dis-

kutera. Men detta är ett metodologiskt problem som man kan ha olika värderingar om. Att sedan BNP fungerar som en indikator på effektiviteten i samhället är en helt annan sak. Då kan BNP vara en bra eller dålig mätare. Men har man ingen mätare, får man heller inte veta hur det står till i samhället.

Frågan är, om inte dagens samhälle redan är organiserat efter de linjer som författarna skisserar för sitt idealsamhälle. Det finns kommuner/landsting, stater och olika internationella organisationer som stödjer olika stater. Den viktigaste skillnaden mot dagens situation förefaller vara att de har tänkt sig att de negativa bieffekterna inte finns med i deras modell av Sverige eller internationellt. Man saknar emellertid en operationaliserad plan för hur det skall gå till att få dessa att försvinna. Hittills har man med ekonomiska styrmedel och i en del fall olika förbud kunnat råda bot på en del av de negativa effekterna. Men mycket återstår att göra.

Boken avslutas med följande mening: "De första stegen kommer inte att leda till några märkvärdiga resultat, men 'även en lång resa börjar med första steget'." Detta är nog så sant och väl tänkvärt. Men nog gäller det väl för alla resenärer, att man vill veta om det är möjligt, sannolikt och troligt att man kommer fram, innan man ger sig iväg? Man vill väl veta om det finns någon väg som leder fram till målet? I annat fall blir det frågan om en pilgrimsfärd för troende.

Den viktigaste skillnaden mellan *Sverige 2020 - en framtid för människor* och religioner såsom kristendom och marxism är, att de sistnämnda innehåller en mängd allmängiltiga regler som kan tas till, när man kör fast i livet. Detta saknas i *Sverige 2020 - en framtid för människor*. Boken är ofullgånngen i så motto, att den ofta inte tränger tillräckligt djupt in i problematiken. De förda resonemangen är illustrativa, men de anvisade metoderna är alltför ytligt applicerade på problemen för att kunna tas riktigt på allvar. Läsaren får inget konkret alternativ till nuet och den pågående utvecklingsprocessen. Men därmed inte

sagt att det är ovetenskapligt att påminna om verkligheten. Det är däremot inte alltid tillräckligt för att veta vilka åtgärder som bör vidtagas för att åstadkomma en önskvärd förändring.

Som ett slutomdome är jag benägen att karaktärisera boken som en målfunktion

utan angivna budgetvillkor. Det är en läsvärd debattbok, framför allt för sin illustrativa problembeskrivning, men den måste läsas med stor urskiljning.

Fil kand *Christer Nilsson*
Nationalekonomiska institutionen
Göteborgs universitet